

CİHÂD ER-RACEBÎ'NİN "LEN EMÛTE SUDÂ" ROMANINDA YAPI

Adnan ARSLAN*

Öz

İsrail'in geçen yüzyılda Filistin topraklarını işgal etmesi modern Arap romanında geniş bir yer bulmuş, Filistin içinde ve dışında Filistin direnişini ele alan birçok Arap romanı kaleme alınmıştır. Bu romanların bir kısmı siyasi içerikli mesajların yoğunluğundan dolayı sanatsal estetikten uzaklaşmış olmasına karşın bir kısmı da siyasi içeriği mükemmel bir estetizm içerisinde vermiş, roman anlatım tekniklerini ustaca kullanmayı başarmıştır. *Len emûte sudâ* bu romanlardan biridir. Roman, Filistin mücadelesinde bir zamanlar hayatını hiçe sayarak İsrail askerleri ile mücadele eden bir Arap gencinin daha sonra mücadele içerisinde gördüğü olumsuzluklar ve yaşadığı çaresizlikten dolayı Filistin'i terk ederek Amerika'ya gidişini ele almaktadır. Bu çalışmada roman yapısı açısından incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap Edebiyatı, İntifada, Filistin, Ortadoğu, Cihâd er-Racebî, Len Emûte Sudâ.

THE STRUCTURE IN CEHAAD AL-RACEBEE'S "LAN AMOUTE SUDA" NOVEL

Abstract

Israel's occupation of the Palestinian territories has found a wide range in modern Arabic novels, and many Arabic novels have been written on the issue of addressing Palestinian resistance, both inside and outside Palestine. While some of these novels have diverged from artistic aesthetics due to the concentration of political messages, some have given political content in a perfect aestheticism and have mastered the techniques of narrative narration. *Len emuate water* is one of these novels. The novel addresses the situation of Arab youth from Palestine whose life once full of fight againsts Israel oppression without considering his life but after realizing the negativity within the struggle and feeling himself despair his leaving Palestine to America .The article will examine this novel in terms of structure.

Key Words: Modern Arap Novel, İntifada, Palestaen, The Middle East, Cehaad al-Racabee, Lan Amute Suda

Atf: Arslan, Adnan (2018), "Cihâd Er-Racebî'nin 'Len Emûte Sudâ' Romanında Yapı", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (14), ss.73-88.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı, (adnan.arslan@bilecik.edu.tr), orcid.org/0000-0002-3989-6612.

Giriş

1968 yılında Ürdün'de dünyaya gelen Cihâd er-Racebî, 1987 yılında liseden, 1992 yılında ise Ziraat Fakültesinden mezun olmuş, 2004 yılında da Psikolojik ve Pedagojik Danışmanlık alanında yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Birçok yerli ve yabancı gazete ve dergide İngilizce ve Arapça edebî ve akademik makaleleri yayımlanan er-Racebî, ¹ Dünya İslami Edebiyat Birliği üyesidir. ²

Cihâd er-Racebî'nin 1993 yılında yayımlanan *Limen nahmilu's-silâh* adlı hikâye serisi daha sonra Türkçeye tercüme edilmiştir. Çocuklara yönelik çizgi filimler için hazırlanmış birçok senaryosu bulunmakla birlikte onun ön plana çıkan tarafı daha çok romancılığı olmuştur. *Rahûl*, *Sahrâ* ve makalenin araştırma konusu olan *Len emûte sudâ* romanları ile üne kavuşmuştur. Yüksek Lisans eğitimini psikoloji ve pedagoji alanında tamamlaması ile ilişkili olarak çocukların eğitimine yönelik *Min hudâ'l-Kur'ân* ve *el-Yakîn* adlı çocuk hikâyeleri kaleme almıştır. Halen *Filistin İslam* dergisinde kendisine ait köşede yazılarına devam etmektedir. ³

A. *Len emûte sudâ* Romanı Özeti

Cihâd er-Racebî bu romanı ile "Dünya İslami Edebiyat Birliği"nden birincilik ödülü almıştır. Roman, Filistin direnişini ve işgal toprakları altındaki bölgelerde yaşanan sosyo-kültürel değişimi konu alan yüzlerce romandan birisi olmasına rağmen⁴ konuyu ele alış biçimi ve estetik yaklaşımı açısından ayrı bir

¹ el-Ceda', Ahmet, Mu'cem'ul-Udebâi'l-İslâmiyyîne'l-Muâsırîn, Dâru'd-Diyâ, Ammân, 1. Baskı, 2000, s. 252.

² Dünya İslami Edebiyat Birliği, seksenli yıllarda, Hindistan'ın Luknow kentinde, Nedvetül-Ulema Üniversitesinde, üniversitenin başkanı Ebu'l-Hasan en-Nedvi tarafından kurulmuştur. Daha sonra Arap-İslam ülkelerinde şubeleri açılmıştır. 1986 yılında, İstanbul da yapılan toplantıda, Türkiye şubesi de açılmış ve birliğin asıl adı burada Dünya İslami Edebiyat Birliği olarak kesinleşmiştir. Fas tan Malezya ya kadar neredeyse tüm İslam ülkelerinde şubesi olan birlik, Türkiye de ise, İslami İlimler Kültür ve Edebiyat Vakfı resmi hüviyetiyle faaliyet göstermektedir.http://www.milligazete.com.tr/dunya_islami_edebiyat_birligi_turkiye_de_toplandi/4129. (28.01.2017)

³ el-Urâbî, Muhammed Abbâs, <http://www.adabislami.org/magazine/2013/05/911/68>. (25.01.2017)

⁴ İsrail'in 1948 yılında İngiltere başta olmak üzere diğer Batılı güçlerin desteği ile Filistin topraklarını işgal etmesi akabinde Filistin halkı kelimenin tam anlamıyla bir mağduriyet yaşamıştır ki bu, günümüze kadar devam etmiştir. Özellikle Müslümanlar nezdinde üç önemli mescitten biri olan Mescid-i Aksa'nın işgal altında bulunan Kudüs'te yer alması gibi hayati sebeplerden dolayı İslam dünyasında Filistin'e karşı son derece ilgi uyanmış ve bu ilgi Arap romanına yansımıştır. Geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren Arap dünyasında Filistin konulu birçok roman Arap okuyucusu ile buluşmuştur. Filistin konulu romanların yazımına ve okunmasına gösterilen ilgi, Müslüman Arapların bu coğrafyaya olan duyarlılığını ortaya koymaktadır. Örneğin, 1969 yılında ilk basımı gerçekleşen Filistinli yazar Gassan Kenefânî'nin (1936-1972) *Âdilâ Hayfâ (Hayfa'ya Dönen)* romanı büyük ilgi görmüş ve kısa zamanda Japonca, İngilizce ve Rusça gibi dillere tercüme edilmiştir. Mürid el-Bergûsî'nin (d.1944) *Raeytu Râmallah (Ramallah'ı Gördüm)* romanı 1997 yılında Necip Mahfûz Edebiyat Ödülünü kazanmış ve İngilizceye çevirisi yapılmıştır. Filistin topraklarının Osmanlı, İngiltere ve İsrail yönetimleri altında bulunduğu üç dönemi ele alan İbrahim Nasrallah'ın (d. 1954) *Zemenu'l-huyuli'l-beydâ (Beyaz Atların Zamanı)* romanı ise yine Arap okurunun beğenisi kazanmıştır.

yere sahiptir. Romanın başkişisi olan Vâil, biri kız beş çocuklu Filistinli bir ailenin ortanca erkek çocuğudur. Roman, Vâil'in Filistin'den Amerika'ya çalışmaya gitmek için son hazırlıklarını yapması ile başlar. Vâil'in dul olan annesi, kız kardeşi "Hayat" ve erkek kardeşi "Ali", ona gitmemesi ve kendileri ile beraber Filistin mücadelesine devam etmesi için ısrar eder. Vâil ise, İsrail askerlerine taş atarak bir yere varılamayacağını, yüzlerce Filistinli gencin boşu boşuna İsrail askerlerinin açtığı ateş sonucu (elindeki taşlarla) ölüp gittiğini söyler. İşgal altındaki toprakların özgürlüğe kavuşmasının Filistinli gençlerin yaşamasına bağlı olduğunu, "vatan"ın şu anda bu gençlerin ölmesine değil, yaşamasına ihtiyaç duyduğunu ifade eder. Vâil, annesi ve kardeşlerinin ısrarlarına rağmen havaalanına doğru yola koyulur ve onu Amerika'ya götürecek olan uçağa biner. Uçakta yan koltukta oturan yabancı bir kadın ile tanışır. Bu kadın, Mısır, Irak gibi Arap ülkelerinde kocasının mesleğinden dolayı uzun yıllar kalmış, Müslümanlar ve Araplar hakkında oldukça bilgili ve Filistin mücadelesinde Filistinlilerin yanında yer alan "Hıristiyan" bir akademisyendir. Yolculuk boyunca aralarında Filistin mücadelesi, İslamiyet, Feminizm, Araplar, Batı aile yapısı gibi birçok konuda ilginç diyaloglar geçer ve bu diyaloglar esnasında Vâil ve kadının zihin dünyalarının okunması ile sık sık zamanda geriye dönüşler yaşanır. Kadın; kocası ve çocukları ile yaşadığı sorunları anlatır. Vâil de çocukluk ve eğitim hayatı boyunca ailesinin hayat mücadelesini ve İsrail askerleri ile girmiş olduğu çatışmaları anılarına başvurarak ifade eder. Yolculuğun sonunda Vâil Amerika'ya varır. Havaalanında giriş peronunda bulunan bir televizyon ekranında Filistinli göstericilerle İsrail askerleri arasında yaşanan şiddetli bir arbedeye şahit olur. Bu haberde İsrail askerleri Filistinli bir genci darp ederek yüzü gözü kan içinde askeri araca doğru götürür. Vâil bir anda ekrana dikkat kesilir ve dünyadan kopmuş bir şekilde dona kalır. İsraili askerlerin yaka paça götürdüğü kişi kardeşi "Ali" dir. Vâil bu manzara karşısında dayanamaz ve bayılır. Dört gün sonra hastanede gözlerini açar. Yaptığından pişman olarak hastaneden kaçır ve havaalanına gider. Vâil, Filistin'de terk etmiş olduğu mücadeleye geri dönme heyecanı içerisinde iken bekleme peronunda uçağa henüz binmeden vefat eder.

B. Romanın Yapı Ve Anlatım Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi

B.1. *Len emûte sudâ* Romanında Zaman Unsuru

Araştırmaya konu olan *Len emûte sudâ* romanı 1948 yılında İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesinden bu yana hep kanayan bir yara olarak sadece Ortadoğu'yu değil tüm İslam dünyasını yakından ilgilendiren bir temayı ele almıştır. Pek çok özelliği sebebiyle İsrail-Filistin sorunu, 20. yüzyılın en göz önünde anlaşılmazlık konularından biri olarak araştırmacıların odaklandığı meselelerden birisi olmuştur. Filistin sorunu, Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devletinin dağılması sürecinden arta kalan büyük güçler arasındaki sömürge paylaşım savaşlarından kalma anlaşmazlıklardan biridir ve son 60 yılda geçirdiği dönüşüm bakımından "çözümü zor çatışmalar" sınıfına girmektedir.⁵

⁵Bayraktar, Bora, "Barış Çalışmaları Perspektifinden İsrail-Filistin Sorunu", http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-156-2014040731b_bayraktar.pdf, s. 260.

Len emûte sudâ romanı, bu tarihte yaşanan İntifada esnasında Filistinli gençlerin iç dünyalarını ele alan bir Arap romanıdır. Romanın değindiği tema, intifadanın ele alınış biçiminin Filistin topraklarının ve halkının geleceğine zarar verdiğini düşünen, Felsefe mezunu Vâil üzerinden dile getirilmiştir. Dramatik romanda olduğu gibi romanın başkişisi Vâil'in hem bilinci hem de bilinçaltı gerçekleri *Len emûte sudâ*'nın temasını oluşturmaktadır.

Hâkim bakış açısının kullanıldığı romanda anlatı Vâil'in bilinçaltı gerçeklerine inerken, modern romanın "zaman" unsuruna yaklaşımın esas alındığı göze çarpmaktadır. Modern romanda geleneksel romandan farklı olarak zaman öznelidir. Romanda olayların akışında zaman, zamandizinsel değil, karakterin iç dünyası ekseninde akmaktadır. Modern romandaki bu zaman algısı ile ileriye doğru akan zaman durağanlaşmış, zaman da ileri geri sarmalar ile olayların aktarımında kafa karıştırıcı bir nitelik kazanmıştır.

Vâil'in ailesinin ısrarlarına rağmen Amerika'ya gitmek için valizlerini hazırlaması sahnesi ile başlayan romanın vaka zamanı aynı gün içerisinde uçağa binip Amerika'da bir havaalanında iniş yapması ile son bulmaktadır.⁶ Uçakta yan koltukta oturan bir bayanla yolculuk boyunca yapmış olduğu diyaloglar esnasında geriye dönüş tekniği uygulanarak defalarca Vâil'in ve tanıştığı bayanın önceki hayatlarına yer verilmiş ve "artsürümsel" bir öyküleme tarzı benimsenmiştir.

Vâil, bayanla diyalogu esnasında çok sevdiği dedesi ve kız kardeşi hakkında bilgi verirken anlatı bir anda Vâil'in küçük yaşlarda dedesi ve annesi ve kardeşleri ile yaşadığı günlere geri döner. Evlerinin Bir köşesinde üst üste yığılmış eski ayakkabıları gözünün önünde canlanırken diğer taraftan bu evi yaparken merhum babası ve dedesinin söyledikleri şarkılar kulağına gelir. Annesinin kepeği bol undan leğende hamur yoğururken kollarını sıvaması; Amir, Huzeyfe, Vâil ve Ali'den sonra ev işlerine yardım etmesi için serzenişte bulunarak artık bir kız çocuğu istemesi gibi olayların zamanına geri dönülür.⁷ Yine bayanla sohbeti esnasında Gazze'de geçirmiş olduğu yıllara dalıp gider. Kardeşi Ali ile yaşamış olduğu tartışmalara,⁸ İsraili askerler tarafından tutuklanarak gözaltında maruz kaldığı işkenceli anlara⁹ küçüklüğünde dedesi ile arasında geçen ilginç diyaloglara geri döner.¹⁰

Yine aynı diyalogda Vâil, öğrencilik yıllarında İsraili askerlere karşı ellerine Mushaf alarak "Filistin Araplarıdır" sloganları ile yapmış oldukları gösterilere geri dönmüştür.¹¹

⁶ Romanda olayların yaşandığı yıl ve ay kesin olarak belirtilmemiştir.

⁷ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, Râbitatu'l-edebi'l-İslâmiyyi'l-âlemiyye, ty, s. 95.

⁸ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 51.

⁹ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 62.

¹⁰ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 104.

¹¹ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 122.

B.2. Mekan

Romanın yapısını oluşturan diğer önemli bir unsur olan mekân konusunda *Len emûte sudâ*'nın yazılma amacına uygun olarak dekorda seçici davrandığı görülür. Roman, Filistin direnişini konu olan tüm romanlarda olduğu gibi "mazlum ve fakir" bir halkın yaşadığı trajediyi sergilemek istemektedir. Dolayısıyla mekân tasvirlerinde bu bakış açısı hâkim olmuş ve karakterin ekonomik durumunu yansıtacak bir seçicilikle mekân tasvirlerine yer verilmiştir. Diğer taraftan hayata Filistin'den korku ve ümit içerisinde ayrılan bir gencin bakış açısı ile bakıldığı için mekânın değerlendirilmesi de bu duygular çerçevesinde yapılmıştır.

Vâil dokuz yaşlarında iken annesi hamile kalmış ve doğum vakti gelmişti. Annesi ev işlerinde yardımcı olması için dört erkek çocuktan sonra bir kız çocuğu olsun istiyor ancak Vâil, kardeşi olsun istemiyordu. Kardeşi Ali'ye küçüklüğünde bakarken çok zahmet çekmiş şimdi tam rahata kavuşmuşken tekrar aynı zahmetleri çekeceği düşüncesi ona ağır geliyordu.

Doğum anında mekâna değinilirken romanın başkişisi olan Vâil'in "kardeş istemez" ruh haline göre tasvir yapılmıştır. Gökyüzü "asık", yağmur toprağa "öfke" ile vuruyor, şimşek gökyüzünü "birdenbire" aydınlatıyor sonra kara kara bulutların arkasına "saklanıyordu".¹² Gökyüzü, şimşek ve bulutların bu tasvirinden sonra doğumun evde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Kadınlar mutfaktan Vail'in annesinin bulunduğu odaya sıcak su getirmektedir.

Vâil Amerika'ya gitmek için valizlerini hazırlayıp evlerinin avlusuna çıkmıştı. Onun bu gidişinden kahrolan annesi, kız kardeşi Hayat ve erkek kardeşi Ali'nin kızgın ve üzgün bakışları karşısındaki ruh haline göre evin içerisindeki eşyalar "sessiz" ve "öldürücü" bir halde idi.¹³

Vâil'in Gazze havaalanına gitmek için bindiği taksinin sürücüsü olan İvaz, Vâil'i tanır ve aralarında sert bir diyalog yaşanır. İvaz, sözün sonunda Vâil'in bir vatan haini olduğunu ima edince Vâil dayanamaz ve yarı yolda araçtan iner. Yol o kadar tenha ve sessizdir ki ayakkabıları ile yere basarken yerin çıkardığı ses "korku ve gerginlikten öldürücü bir atmosfer" meydana getirir.¹⁴

Anlatıcının objektifini uçağın pistten havalanırken piste ve uçağa çevirmesinde de yukarıdaki örneklere benzer bir yaklaşımı söz konusudur. Tasvirde kullandığı kelimeler Vâil'in ruh haline işaret etmek için özenle seçilmiştir.

"Uçak pistten havalanırken, Vâil, yerin uçağı bırakmamak için "ısrarla tuttuğunu" hissetti. Ama sonunda uçak zafer elde edip sert cismi ile beraber "kaçıp" göçmen kuşların üzerine

¹²er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 99.

¹³er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 12.

¹⁴er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 25.

çıkarak "korku ve ümit" içerisinde havalandı."

15

Burada yazarın "yer" ile Filistin topraklarına, yerin göstermiş olduğu "ısrar" ile ailesinin ve çevresinin ısrarına, uçağın zaferi ise, Vâil'in göstermiş olduğu kararlı duruşu sembolize ettiği düşünülebilir.

Mekân tasvirinde benzer yaklaşım intifada sırasında İsrail askerleri ile karşı karşıya geldikleri zaman da görülmektedir. Vâil'in Gazze'deki İsrail karşıtı eylemlerin sürdüğü yılları hayal ettiği geri dönüşlerde eylemler sırasında caddelerin tasviri yapılmıştır. Caddeler kan ve toz ile kaplı, göz yaşartıcı bombaların etkisinden dolayı yakıcı bir inleme asfalttan çıkmakta idi.¹⁶

Roman içerisinde birkaç kez anlatının Vâil'in İsrail askerlerine karşı aktif direniş gösterdiği yıllara odaklandığı görülmüştür. İsrail askerleri gözaltında bulduklarını Vâil'den kendisi gibi direniş gösteren diğer Filistinli gençleri organize eden bir örgüt olduğunu düşünüyorlardı. Bu örgütü bulup çökmek için ihtiyaç duydukları bilginin Vâil'de bulunduğunu düşünerek ona işkence yapıyorlardı. Cezaevi konulu Arap romanlarında olduğu gibi bu tür epizotlarda cezaevi ve hücrelerin mekânının tasviri yapılmaktadır. Cezaevinde işkence maksatlı buzdan havuz bulunmakta, ortam gözaltında bulunanları korkutmak ve "itiraf" a zorlamak için gayet karanlık ve soğuk tutulmaktadır. Tutukluları konuşurmak için üzerinde bedenlerine çivi çaktıkları özel bir masa bulunuyordu.

17

B.3. Karakterler

Romanın yapısını oluşturan diğer önemli bir unsur karakterlerdir. Romanda vakanın ortaya çıkması için varlığına ihtiyaç duyulan başkarakter,¹⁸ bu karakterin çatışma yaşayacağı hasım karakter,¹⁹ başkarakterin ya da hasım karakterin davranışlarını ortaya çıkarmada yardım edecek norm karakter olduğu gibi sadece dekoratif bir rol alacak figüran türünden karakterlerde bulunmaktadır. Bu karakterlerin özü aynı olmakla beraber adlandırmaları roman teorisyenlerine göre farklılık gösterebilmektedir.

¹⁵er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 40.

¹⁶er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 52.

¹⁷er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 164.

¹⁸Batı'da geleneksel romandan modern romana geçişte yaşanan gelişmelerde değişime en çok uğrayan unsurlardan biri de başkarakter olmuştur. Geleneksel romanda dış dünya unsurlarıyla çatışma yaşayan, aksiyon içinde olan figür yerine modern romanda, kendi dünyasının iç gerçekliğiyle çatışma yaşayan protagonist kahraman önem kazanmıştır. Hatta geleneksel ve modern romanın başkarakter yaklaşımındaki bu farklılıktan dolayı bazı roman araştırmacılarının modern romandaki başkarakterin adlandırılması hakkında farkı ortaya koyabilmek için başkarakter, başkişi, başkahraman yerine "protagonistkahraman"ı kullandığı görülmektedir. Konu ile ilgili ayrıntı için bkz: Yürek, Hasan, "Türk Romanında Modernist Etkinin Boyutları", s. 194.

¹⁹Anlatıda çatışma olabilmesi ve aksiyonun sonuçlanabilmesi için başkahramanın hareketini engelleyen ve hasım denilen bir hasım kahramanın (antagoniste) çıkması gerekli görülmüştür. Roland Bourneur, Real Quillet, *Roman Dünyası ve İncelemesi* (çev: Hüseyin Gümüşi), Kültür Bakanlığı Yayınları: 1085, 1989, Ankara, s. 153.

Romanın başkarakteri olan Vâil, Amerika'ya gitmek için valizini hazırlarken annesinin cebine bir miktar para koymuş, annesi de oğlunun koymuş olduğu bu paraları oğluna iade ederken "sen bu paraları topluyorken onlar taş topluyorlardı" demiştir.

Burada romanın temasının ne olacağı ve başkarakterin nasıl bir çatışma yaşayacağı annesinin bu ifadesinden anlaşılmaktadır. Bir tarafta "milli" bir mücadele için taş toplayan Filistin halkı, diğer taraftan bu mücadeleden "para için kaçan" biri. Gerçekten Vâil kaçıyor mu? Neden o da diğer Filistinliler gibi "milli bir mücadeleye girmekten" kaçıyor?

Annesine bu atılan taşların bir "oyun olduğunu"; kardeşi Ali'ye ise, gideceği yerde "hayatını" kazanacağını, hayat nerede ise vatanın da orada olacağını söylemiştir. Vâil, Filistin'de o tarihlerde verilen mücadelenin bir "oyun" olduğuna, Filistinli gençlerin İsraili askerler karşısında boşuna can verdiğine, birçok Filistinlinin İsrail hapishanelerinde işkence gördüğüne ve bu yaşanan trajedinin Filistin için hiçbir fayda getirmediğini annesine ve kardeşi Ali'ye söylemiş ve evden çıkıp gitmiştir.

Romanın temasını oluşturan bu diyalog esnasında yazarın sessizliği görülür. Anlatıcının bu yaşananlar karşısında düşüncesinin ne olduğunu bilinmemektedir. Modern romana hâkim olan "doğallık havası" ²⁰ "Len emûte sudâ, da belirgin bir şekilde görülmektedir. İntifadanın yaşandığı dönemde eline taş alarak işgalci bir güce tepkisini dile getirmek Araplarda "genel bir kabul"e mazhar olmasına rağmen, bu davranışa karşı çıkan Vâil hakkında yazarın "nesnel" kalmış olması yazarın "bakış açısı" ile örtüşmektedir.

Vâil'e romanda, İntifada sürecinde bir süre özgür Filistin için fedakârlık yapan ancak daha sonra Filistinli direnişçilerde ve intifadayı yönetenlerde baş gösteren olumsuz tavırlardan dolayı artık intifadanın "faydasız" ve hatta Filistinliler aleyhine çevrilen bir "oyun" olduğundan kuşkulanan bir Filistin genci rolü verilmiştir. Görüldüğü kadarıyla Vâil'in çatışması kendi içerisinde yaşadığı psikolojik bunalımlarda kendini göstermektedir. Vermiş olduğu bu gidiş kararında çok "tatmin" değildir. Ona "Hain", "korkak", "ahmak" nazarıyla bakan en yakınındaki insanlar karşısında "hain" ve "korkak" olmadığına kendini inandırmaya çalışan "gelgit" bir karakteri yansıtmaktadır.

Uçağa binince yan koltukta oturan yabancı uyruklu bir bayanla arasında geçen şu diyalog onun ruh halini ustaca sahnelemektedir.

"Bayan: ilk defa mı uçağa biniyorsunuz?

Vâil: O kadar gergin mi görünüyorsunuz?

Bayan: Hayır korkuyor gibisiniz.

Vâil: Biz ölümden korkmayız!

²⁰C. Booth, Wayne, *Kurmacanın Retoriği*, (çev: Bülent O. Doğan), Metis Eleştiri, 1. Baskı, 2012, İstanbul, s. 287.

Bayan: Siz kimsiniz?

Vâil: Araplar.

Bayan: Ben ölümden bahsetmedim ki!

Vâil: Fakat beni korkmakla suçladınız!

Bayan: Korkmasaydınız ölümü düşünmezsiniz."

Bu diyalog üzerinden anlatıcı doğrudan anlatıya girmeden başarılı bir şekilde Vâil'in ruh halini "göstermiş", romandaki "çatışma" unsurunun başkahramanın kendi iç dünyasındaki duygularının çatışması olduğuna bu diyalogla işaret etmiştir.²¹

Vâil'in iç dünyası çoğunlukla bu türden diyaloglar ve tasvirler aracılığıyla yani "dramatik yöntem" kullanılarak ve zamana yayılarak verilmiştir.²² Vâil'in psikolojik çözümlemesine yapılan odaklanmanın bir sonucu olarak onun fiziki özelliklerine yer verilmemiştir.

B.4. Fon karakter

Romanda Vâil'in iç dünyasını yansıtmada en öne çıkan karakter uçakta tanıştığı bayandır. Vâil'in Filistin'de yaşananlar karşısındaki duygularına, korku ve ümitlerine bu bayanla yapmış olduğu diyaloglar aracılığıyla ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu bayan, eşinin diplomatlık görevinden dolayı Mısır ve Irak'ta yaklaşık 15 yıl geçirmiş, Vâil ile siyasi, sosyal ve felsefi birçok konuyu tartışacak derecede iyi Arapça bilen, İsrail işgaline karşı Filistinlilerin yanında duran, eşi ve çocukları ile yaşadığı ailevi problemlerden şikayetçi, Batı modernitesine karşı çıkan, Vâil'in ifadesi ile Vâil'den daha Müslüman bir akademisyendir. Pensilvanya Üniversitesi Doğu dilleri bölümünde öğretim üyesi olan Helen Green romanda, Filistinliler arasında yaygın olan "taş atma" eyleminin faydasız olduğunu düşünen Vâil'i bu düşünce değişikliğine iten sebepleri ortaya çıkarmak için "etkileyici" görev üstlenmiştir.²³

Bayan, daha henüz ismini bile bilmediği birine karşı onun iç dünyasında yaşadığını düşündüğü duyguları çekinmeden söyleyebilen bir karakterdir. Bayana böyle bir özellik verilmiş olması Vâil'in iç dünyasını gösterebilmek için isabetli bir seçim olarak kabul edilebilir. Zira anlatı, tahammülsüz, sabırsız ve gergin bir yapıya sahip olan Vâil'in yaşamış olduğu duygu yoğunluğunu ortaya çıkarabilmek ve gösterebilmek için önyargılı ve cesur bir karakterin yardımına ihtiyaç duyacaktır.

²¹ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 39.

²² "Dramatik yöntemde kişi, fizikî ve moral özelliklerinin topluca sunulmasıyla değil, parça parça verilmesiyle çizilir. Çizimde anlatıcının rehberliği yerine, kişinin kendi davranış biçimi, duygu ve düşünceleri asıl rolü oynar. Kişinin çevresine karşı takındığı tutum, olaylara bakış tarzı, yorum ve açıklamalar bize kendisini verir." Bağcı, Rıza, "Tarık Buğra'nın Dönemeçte Romanında Kişiler ve Karakterizasyon", *Celal Bayar Üniversitesi S.B.E*, 2 (2004/1), s. 13. 11-28.

²³ Roland Bourneur, *Real Quellet, Roman Dünyası ve İncelemesi*, s. 156.

Örneğin; Vâil'in kendi kendine mırıldandığını fark eden bu bayan hemen onun "yalnızlık hissettiğini",²⁴ uçağın kalkış anındaki telaşlı halini görünce "korktuğunu",²⁵ kendisini ilgilendirmeyen konulara burnunu sokmakta "Araplara" benzediğini²⁶ söylerken hiç çekinmiyor ve Vâil'in duygularını ifade etmek için uygun zemin hazırlıyordu.

Romanın temasıyla doğrudan alakalı olmayan, Vâil'i vaka zamanında ilgilendirmeyen bazı sosyal konuların "yardımcı kişi" Helen Green'in dilinden anlatıya girdiği görülür.

"Helen: Ey Araplar! Beni dininizde en çok hayrete düşüren nedir biliyor musun? Anne, eş, kız çocuğu olarak kadından bahsederken şefkatli tutumu. Bizde kadında eksik kalan nedir biliyor musun?

Vâil: (Alaylı bir üslupla) Erkeğe dönüşebilme gücü mü?

Helen: Bir kadın olmaları

Vâil: Batıda kadının elde ettiği haklardan hoşnut olmadığını söyleme sakın! En azından bir Arap ülkesinde bu yapma. Sana gericilikle suçlarlar. Bizde kadınlar eşitlik peşinde koşuyorlar. Onları kadın muhalefeti peşinde koşmaktan hiçbir şey durduramıyor.

Helen: İslam kadına hak ettiği kadar fazlasını vermiştir.

Helen: Yani kast ettiğim şu ki İslam kadının istediğinden daha fazlasını vermiştir. Eşitlik gerçekte kadının kıymetini azaltan bir şey. Ben bu gerçeğe kısa bir zamanda ulaştığımı iddia etmiyorum. Ancak eşitliğin sadece erkeğin yararına olduğunu düşünüyorum. Bu durumda bizde erkeğin sefasını sürdürdüğü bir şey biliyor musun?

Vâil: Anlamıyorum. Sen kadına karşı mısın yoksa kadınları mı destekliyorsun?

Helen: Erkek beni bir erkek gibi davranmaya zorlamadığı sürece ben bir kadın olarak davranma hakkımın arkasındayım.

Vâil: Batı tüm bunları hala aşmadı mı? Evde erkek bir kadın gibi ev işlerini yapmıyor mu?

Helen: Bu bir eşitlik değil ki. Bu sadece rol değişimi.²⁷

Yolculuk boyunca Helen, sıklıkla Doğu-Batı, İslamiyet-Hristiyanlık karşılaştırmaları yapmıştır. Bu tartışmalarda Vâil'in felsefe mezunu olması bayanın

²⁴ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 41.

²⁵ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 15.

²⁶ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 42.

²⁷ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 50.

ilgisini çekmiş, Helen'in de İslam'a ve Araplara karşı sempatik duruşu Vâil'in dikkatini çeken diğer bir konu idi.

B.5. Hasım Karakter (Karşıt Görüşlü Karakter)

Hikâyeden anlaşıldığı kadarıyla başkahramanının çatışması genel olarak kendi iç dünyasındaki duyguları ve gelgitleri ile yaşanmaktadır. Ancak Vâil'in Filistin'de kalması gerektiğini, burada vermiş olduğu mücadelenin Allah için bir mücadele olduğunu söyleyen kardeşi Ali, onun dünyasında yaşamış olduğu bunalımın asıl sebebidir denilebilir. Ali romanda önemli bir karakterdir. Eğer Filistin direnişinde coşkulu ve cesur davranışları ve söylemleri, bir dava adamı olarak mücadeleyi güçlü delillerle ortaya koyan Ali olmasaydı, Vâil'in yaşamış olduğu travmayı anlamlı kılacak bir gerekçe de olmayacaktı.

Örneğin; Vâil ile Ali arasında Filistin'den gitme ve kalma konusunda yaşanan hararetli bir tartışmada Vâil, eninde sonunda bu savaşı "kaybedeceklerine" vurgu yaparken Ali ise Allah'ın "beraber" olduğu kişilerin asla kaybetmeyeceği şeklinde karşılık veriyordu. Vâil'in otuz yıldan beri verilen bu mücadelede ele geçen bir şeyin olmadığını söylemesine karşılık Ali Allah'ın bu mücadele ile الطيب من الخبيث ليميز yani "pis olanı temiz olandan ayırdığını" ifade ediyordu.

Vâil'in kendi duygu dünyasında bir çatışmaya girmesine sebep olan diğer karakter Vâil'i babasının vefatından sonra kollayıp, ailesine sahip çıkan dedesidir. Dedesi güngörmüş, olgun karaktere sahip bir Gazzeli ihtiyardır. Uçakta tanışmış olduğu bayanla yapmış olduğu diyalog arasında Vâil sık sık geçmiş yıllardaki hatıralarına geri dönüyordu. Bu hatıralardan birisi Vâil'in kendi dünyasında yaşadığı bir çatışmanın ve Filistin direnişine karşı en son çekinceli tavrının asıl sebebini açığa çıkarmaktadır.

Vâil: Dedeciğim Yahudiler neden bizi sevmiyor.

Dedesi: Belki de korkularından

Vâil: Bizden mi?!

Dedesi: Aksine kendi zayıflıklarından yavrum. Yahudiler ödle insanlardır Vâil! Onlardan hiç korkma. Onların seninle dalga geçmesine izin verme. Yarın ülkemizden kovulacaklar. Biz de özgür bir şekilde geri döneceğiz.

Vâil: Onları kim kovacak dedeciğim.

Dedesi: Biz

Vâil: Ne zaman?

Dedesi: Kim bilir? Belki de yakında.

Vâil: Neden onlar bizden nefret etmek zorunda? Neden biz onlarla savaşmak zorundayız? Neden Hristiyanlarla beraber

yaşayabildiğimiz gibi onlarla beraber bir arada yaşayamıyoruz?

Dedesi: Sen ne çabuk büyümüşsün de onlar gibi hayatı sever olmuşsun böyle.

Vâil: Ama Hâyim benim arkadaşım olmak istiyor. Bana bunu (altından bir düğme) hediye etti.

Dedesi bu münasebetle Vâil'e Hayim ile gerçekten bir arkadaş olamayacağını, Hayim'in babası ve çevresinin onu tam bir Müslüman düşmanı olarak yetiştirdiğini, yarın bir gün Hayim'in eline silah alıp Vâil'e doğrultup ateş edeceğini vesaire türden cümleler sarf etmişti. Anlatıcıya göre bu cümleler Vâil'in o tarihte tam anlayamadığı cümleler idi. Ancak hafızasının derinliklerinde bir yer almıştı bu sözler.²⁸

Vâil ile dedesi arasında yaşanan bu diyalog romanın temasını anlamlı kılan en önemli epizot olarak kabul edilebilir. Zira romanda "Filistin direnişinde bir zamanlar cesur ve coşkulu bir şekilde mücadele veren Vâil' nasıl olur da günün birinde vatanını, direnişi ve ailesini terk ederek Amerika'ya gider? Onda bu düşünce değişikliğinin sebebi nedir?" sorularının cevabı bu epizotta verilmiştir.

Burada yazarın anlatıya doğrudan müdahale etmediği, Vâil'deki düşünce ve davranış değişikliğinin asıl sebebinin²⁹ küçüklüğünde Yahudi bir çocukluk arkadaşı ile yaşamış olduğu dostluk ilişkisi ile ilişkilendirmek istediği ancak bu mesajı doğrudan değil de dolaylı yoldan yani sahneleme tekniği ile vermeye çalıştığı göze çarpmaktadır.

B.6. CI. Bremond Karakter Analizi

Roman karakterlerinin yukarıdaki genel kabul gören sınıflandırmasının yanı sıra Fransız edebiyatçısı CI. Bremond da dramatik kahramanlarla ilgili olarak yeni bir dağılım yöntemi getirmiştir. Buna göre "her hikâye ile ilgili olarak temel fonksiyonları, "patients (hikâyede değiştirici veya koruyucu yöntemler) ve agent (bu yöntemlerin müteşebbisleri) diye iki ana gruba ayrılır. Agent ve patient'ların yönlendirdiği rollerin genel olarak incelenmesi, etkilenen veya etkileyici çeşitli aksiyon tipleri içerisinde spesifik agent gruplarını ortaya çıkarır. Bunlar da daha karakteristik alt gruplara ayrılır. Böylece "etkileyici", "değiştirici" ve "muhafazakâr" olarak ortaya çıkan üç grup agent, kendi içinde bölünmelere

²⁸ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 105.

²⁹ Edebiyatçının edebiyatı; ideolojik, felsefi ve dini düşüncelerin kitlelere yayılmasında bir propaganda vasıtası olarak kullanması edebiyat eleştirmenlerinin çoğunlukla olumsuz yaklaştığı bir durumdur. Böyle bir yazar, düşünsel yapı ile edebiyatı doğal bir süreç içinde ahenkli bir sentez içinde sunmak yerine, kulakları rahatsız edecek derecede edebiyatını siyasi ya da dini görüşünü yaymaya alet edecektir. Köksal Alver, *Edebiyat Sosyolojisi*, Hece Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2004, s. 206. Len emûte sudê romanının, bu türden bir propaganda aracı olarak kullanılmadığı görülmektedir. Anlatı, Vâil'in Filistin meselesindeki düşünce değişikliğinin sebebinin ne olacağına dair kendi görüşünü okuyucuya dayatmamış ama sadece ipuçları vermiş olmakla birlikte bu değişiklik hakkında olumlama ya da eleştirmeye de girmemiştir. Vâil'in çocukluğunda dedesi ve çevresi ile yaşadığı şeyler sahnelenmiş, ruh dünyası çözümlenmeye gidilmiş ve Vâil'in Filistin'i terk ederek Amerika'ya gitmesini yargılama aşamasını okuyucuya bırakmıştır.

devam eder. Değiştirici grup "yapıcı-yıkıcı", muhafazakâr grup "koruyucu-kırıcı" diye gruplara ayrılır; etkileyici grup, patient kişinin akıl derecesine göre " bilgi verici- sır tutucu", zihni etkinliklere göre "hedonique-pragmatique" veya "ethique" gibi farklı sebeplere bağlı çiftler oluşturur: Buna bağlı olarak " zorlayıcı - yasaklayıcı", "aldatıcı- huzur bozan" , "Öğütleyici-öğütlemeyici" gibi gruplar ortaya çıkar."³⁰

Bremond'un bu gruplandırmalarına göre Len emûte sudê'de Sâlim el-Fetûh karakteri değiştirici (yapıcı yıkıcı) grup kapsamı altında değerlendirilmesi mümkündür. Zira Vâil, küçüklüğünden itibaren özellikle dedesi olmak üzere çevresinden sıkı bir "vatan" sevgisi telkini almıştı. Aktif olarak intifadaya katıldığı için İsrail cezaevlerinde yaklaşık yedi ay kadar kalmış, işkence görmüş; bu işkencelere dayanmış birisi olmasına rağmen ondaki "vatan" ve "ölüm"³¹ aleyhine bu düşünce değişikliğinin sebebi arkadaşı Salim'dir. Salim İsrail lehine Gazze'de ajanlık yapmış, İsrail karşıtı eylemlerde bulunan Filistinli gençleri gizlice İsrail güçlerine ihbar eden birisidir.³² Vâil, karakola düşüp işkencelere maruz kalmaya başlayınca Salim ona İsrail lehine telkinlerde bulunmuş ve ona da ajanlık teklif etmiştir. Vâil, ilk başta arkadaşı Sâlim'in yüzüne tükürerek öfkesini ifade etmiş olsa da en sonunda duygularına yenilip ona uyararak Filistin'den ayrılma kararı vermiştir.

Sâlim'in eski arkadaşı Vâil'i ikna etmek için başvurmuş olduğu ifadeler Vâil'deki "vatan" algısını sorgular hale getirmiştir.

"Büyüklemede fayda yok Vâil! Onlar bizden daha güçlü. Onlar bizi öldürebilir. Bu senin annenin kalbinde sessiz bir çığlıktan başka bir şey meydana getirmeyecek. Arkadaşım ben her şeyi itiraf ettim. Sen de benim gibi yap. Hayatta kalmamız vatanımız için en büyük kazanç olacaktır Vâil! Ben cezaevlerinde sürünmekte hiçbir fayda göremiyorum. Seni kahramanlık ve coşku dolu

³⁰ Roland Bourneur, Real Quillet, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, s. 156.

³¹ Vâil, İsrail askerlerinin sorgusu esnasında kendisini ölümle tehdit eden askere "ölüm ve yaşam Allah'ın elindedir. Ben sizden korkmuyorum" diyerek korkusuzca cevap vermiştir. Cihad er-Racebî, *Lenemûtesudâ*, s. 75. Bir zamanlar vatani için canını feda edebilecek Filistinli bir gencin daha sonra "yaşam" için doğup büyüdüğü toprakları terk ettiren "düşünce değişikliği"nin sebebini sadece eski bir arkadaşının telkini olmayacağı açıktır. Roman bu düşünce değişikliğinin bir taraftan nasıl gerçekleştiğini ipuçlarını verirken diğer taraftan da üstü kapalı bir şekilde intifadada izlenen yöntemi de eleştirmekte olduğu söylenebilir. Zira romanın bir epizotunda, Vâil'in bir akrabası olan doktor onun hakkında "cezaevinde kaldığı zaman içerisinde hissettiği acizlik ve zayıflık duygusu onda intifadanın faydasızlığı hissine kapılmasına neden oldu" demiştir. Cihad er-Racebî, *Lenemûtesudâ*, s. 132. Anlaşılan Filistinli gençlerin, ellerinde taşlarla İsrail askerlerinin üzerine saldırması, bunun sonucunda bir kısmının şehit edilmesi, hayatta kalanların işkence görmesi ve uzun yıllar tutuklu olarak İsrail cezaevlerinde kalması Filistinli gencin çaresizlik hissine kapılmasına neden olduğuna dikkat çekmektedir.

³² er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 18.

sloganlarla kandırmalarına izin verme! Eli ateşte olan suda olan gibi değil."³³

Romanda Vâil'de ki düşünce değişikliğine neden olan diğer "değiştirici" karakter, Vâil'in Gazze'de tanışmış olduğu Amerikalı genç kız "Jane"dir. Jane, Gazze sokaklarında İsrail güçlerine ait bir askeri aracın Gazzeli iki çocuğu ezmeye giriştiği bir sıra çocukları kurtarmış ancak kendisi yaralanmıştı. Vâil, Jane'yi alıp rastgele bir Filistinlinin evine götürmüş, kanamasının durması için elinden geleni yapıp onu hastaneye götürmüştü. Jane, hastanede Vâil'e karşı kalbinde sevgi hissetmişti. Bu olaydan sonra iki yıl kadar aralarında ilişki telefonla devam etmişti. Bu süre zarfında Jane, Vâil'i her gün arıyordu. Sonunda Jane babasına Vâil ile evlenmek arzusunu dile getirir. Babası buna olumsuz cevap verince evini terk eder. Altı ay sonra babası bu evliliğe razı olur. Babası ona kendi iş yerinde çalışma imkânı da sunacaktır.³⁴

Vâil'de davranış değişikliğine neden olan bu ikinci "değiştirici" karakter de Sâlim gibi, Vâil'in dünyasında etkili olmuş ve onun "vatan" kavramına yüklediği anlama yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur.

B.7. Başlangıç Ve Sonuç Arasındaki Uyum

Roman teorisi kaynakları iyi bir romanda bulunması gereken özelliklerden birinin kurgunun başlangıç ile sonuç arasındaki "estetik" ilişkinin korunması olduğunu söylemektedirler.³⁵ Organların ahenkli bir şekilde bir araya gelerek vücudu, yapı malzemelerinin düzenli bir şekilde bir araya gelerek binayı oluşturduğu gibi kurgunun da yapısal unsurlarının ahenkli bir şekilde bir araya gelmesi ile sanatsal estetik meydana gelmektedir.

Araştırmaya konu olan romanımızda vakia zamanı açısından Vâil'in "burada boşuna ölmeyeceğim" diyerek Amerika'ya gitmek üzere evden ailesi ile problemleri ayrılış sahnesi ile başlayan başlangıç, Vâil'in dört gün sonra Amerika topraklarından "burada boşuna ölmeyeceğim" deyip Filistin'e geri gelmeye karar vererek havaalanına geri dönmesi ve orada hayata gözlerini yumması ile son bulmuştur.³⁶ Roman anlatının gidişatından tahmin edilmeyecek bir şekilde "ilginç" bir sonla nihayet bulmuştur. Bu açıdan XIX. yüzyılın modern roman

³³ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 78.

³⁴ er-Racebî, *Len emûte sudâ*, s. 136.

³⁵ Roland Bourneur, *Real Quellet, Roman Dünyası ve İncelemesi*, s. 44.

³⁶ Vâil, havaalanında morali düzgün bir şekilde indikten sonra havaalanında kendisini karşılayacak olan Jane'in gelmesini beklerken o esnada gözü televizyon ekranına takılır. Ekranda haberlerde İsrail askerlerinin iki Filistinli genci kollarını arkaya doğru kıvrıp tüfeğin dipçığı ile onların kafalarına vurduğunu bu şekilde zorla götürdüklerini görür. Ekranı dikkatle bakınca bu gençlerden birinin kardeşi Ali olduğu fark eder etmez baygınlık geçirir. Gözünü açtığında kendisini hastanede bulur. Ancak dört gün sonra kendisine gelmiştir. Başında hemşireler vardır. Hemşireler kendisine Jane'nin onu hiç bırakmadığını, onu çok sevdiğinin her halinden belli olduğu söyler. Vâil, kendisini biraz toparlayınca serumunu çıkarır ve hastaneden kaçır. Bir taksi tutar. Taksiciye kendisini en yakın havaalanına götürmesini söyler. Havaalanına gelince orada dedesini, annesini ve kardeşi Ali'yi gördüğünü sanır. Vâil, halüsinasyon görmektedir. Dedesi ona hoş geldin der. Vâil tebessüm ederek hayata gözlerini yumar.

teorisyenlerinden biri olan Henry James'in büyük bir önem atfettiği "ilginç" oluş kendini göstermektedir.³⁷

Romanın bu şekilde sonlandırılmış olmasının dönemin Arap okuyucusunun vicdanına hitap etme, İsrail karşıtı Arap kamuoyuna göz kırpmış olduğu söylenebilir. Zira romanın başından itibaren Vâil'in şiddet içeren Filistin direnişine karşı önemli gerekçelerle karşı çıktığı, direniş adı altında Filistinli gençlerin bir "oyun" ile ölüme itildiği, direnişin bir fayda vermeyeceği şeklindeki Arap okuyucusunu rahatsız edecek türden mesajların sonunda okuru memnun edecek bir şekilde geri adım attığı görülmektedir.

Vâil'in Filistin'e geri dönme arzusu içinde ölmesi ilk bakışta Filistin davasında direnen kardeşi Ali'nin haklı olduğunu teyit gibi görülse de kanaatimize göre romanın asıl vermek istediği mesaj bu değildir. İşgalci İsrail'e karşı direniş gösteren Filistin halkının bu mücadelesini daha bilinçli yöntemlerle yapması, direniş için ölmek zorunda olmadıkları, mücadele verebilmek için ölüme değil hayata daha çok ihtiyaçlara olduğu, Filistin'de kalıcı bir çözüm için Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların savaşmadan barış içinde yaşayabilme imkânını da ihtimaller arasında tutma gibi başlıklar roman ile verilmek istenen öncelikli mesajlardandır.

Sonuç

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Arap romanının olgunlaşma dönemi olarak kabul edilmektedir. 21. yüzyıla gelindiğinde ise bu olgunluğun pekişerek daha da olgun ve özgün Arap romanlarının yazılmaya başlandığı görülmektedir. Ürdünlü yazar Cihad er-Racbi'nin "Len emûte sudâ" romanı özgünleşen Arap romanına örneklik teşkil edecek ödüllü bir romandır. Romanın 1. Filistin İntifadasını konu alırken konuya farklı bir bakış açısı ile yaklaştığı görülmüştür. Filistin konulu Arap romanlarında baskın olarak görmeye alıştığımız İsrail-Filistin çatışmasından daha farklı olarak çatışma direniş gösteren bir Filistinli gencin kendi dünyasında yaşadığı çatışmalardır. İsrail askerlerine taşlı, molotoflu saldırılar düzenleyerek Filistinli gençlerin ölüme gitmelerinin eleştirildiği bu romanda Vâil'in düşünce ve duygu dünyası üzerinden o dönemin bir okuması yapılmaktadır.

Bu araştırmada, kurguya dayalı bir eserde eserin yapısını oluşturan mekân, zaman, karakterler açısından romanın değerlendirilmesi yapılmıştır. Romanda olaylar gerçek zaman açısından kısa bir süre içerisinde gerçekleştiği için zamanda geri dönüşler ile süre uzatılmış ve psikolojik zaman kullanılarak romanda işkenceli tutukluluk hatıraları ile gerginlik sağlanmıştır. Geri dönüş tekniğine sıklıkla başvuru yapılan romanlarda bu durumun okuyucuda kafa karışıklığı meydana getirdiği bilinmektedir. Ancak "Len emûte sudâ" romanında, vakıa zamanından ayrılıp geçmiş zamana gidilirken ve daha sonra tekrar vakıa

³⁷ James, "The Art of Fiction" da roman sanatı konusunda tek bir ilkedan yana olduğu söylemiştir. O da ilginçliktir. Aytur, Ünal, *Henry James ve Roman Sanatı*, s. 15.

zamanına geri dönülürken verilen geçiş cümleleri ile kafa karışıklığına meydan verilmediği gözlemlenmiştir.

Mekan açısından; olayların yaşandığı yer Gazze olduğu için deniz manzarasına yer verilmiş, ailenin ekonomik durumunu yansıtacak şekilde mekanda seçici davranılmıştır. Kurguda gerginliğin zirveye çıktığı yerler olan “zindan, karakol” tasvirleri yapılmış, dikkat işkence aletlerinin bulunduğu ortamlara çevrilmiştir. Uzun süren uçak yolculuğu esnasında uçağın içi “olay” yaşamaya müsait olmadığından dolayı mekân tasvirleri göreceli olarak az ele alınmış; siyasi, dini, sosyal konulara girildiği için kısmen uzun süreli sıkıcı diyaloglar mekânın derinlemesine tasvirinin önüne geçmiştir.

Romanda kullanılan karakterler genel olarak zulüm ve baskı altında yaşamış, özgürlüğü elinden alınmış, işkenceye tabi tutulmuş Filistin halkından olduğu için karakterler üzerinden esere verilen hava “trajik”tir. Romanın başkahramanı çatışmasını kendi dünyasında, kendi düşünceleri ile verdiği için başkahraman olan Vâil’in iç çözümlemesi derinliğine yapılmıştır. Vâil’in ruh dünyasını anlamaya yardımcı olacak şekilde yardımcı karakterler romanda yerini almış ancak onların dünyalarına sığ bir şekilde girildiği görülmüştür. Romanda Filistinli ve Müslüman olmayan iki bayan karakter, romanın başkahramanı olan Vâil’e sevgi ve şefkat dolu olarak gösterilmiş olmasıyla, Filistin meselesinde Hristiyan dünyasının da desteğinin alınabileceğine işaret edilmiş olmaktadır.

Eser hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Diyaloglar da dâhil olmak üzere tamamen fasih Arapça kullanılmıştır. Romanda modern anlatı tekniklerinden monologlar ve iç çözümlemelere yer verilmiştir. Karakterlerin iç dünyalarının tasvirine olabildiğince girmesine karşılık onların fiziki özelliklerinden göreceli olarak az bahsedildiği göze çarpmaktadır. Vâil’in tipik bir karakter olarak dönemin “kafası karışık direnişçi Filistin gencini” temsil ettiği anlaşılmaktadır. Filistin direnişinde “ölüm”ün değil de “hayat”ın ön planda tutulması gerektiği romanın esas vermek istediği mesaj olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Alver, Köksal, *Edebiyat Sosyolojisi*, Hece Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2004.
- Bağcı, Rıza, “Tarık Buğra’nın Dönemeçte Romanında Kişiler ve Karakterizasyon”, *Celal Bayar Üniversitesi S.B.E*, 2 (2004/1), 11-28.
- Bayraktar, Bora, Barış Çalışmaları Perspektifinden İsrail-Filistin Sorunu, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-156-2014040731b_bayraktar.pdf.
- Biber, Mahir, “Neş’e Başer, Üniversite Öğrencilerine Yönelik Matematikte Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği Geliştirilmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (2014/2).
- Bourneur, Roland, Real Quillet, *Roman Dünyası ve İncelemesi* (çev: Hüseyin Gümüş), Kültür Bakanlığı Yayınları: 1085, Ankara, 1989.
- C. Booth, Wayne, *Kurmacanın Retoriği*, (çev: Bülent O. Doğan), Metis Eleştiri, 1. Baskı, İstanbul ,2012.

el-Ceda', Ahmet, *Mu'cem'ul-Udebâi'l-İslâmiyyîne'l-Muâsırîn*, Dâru'd-Diyâ, 1. Baskı, Ammân, 2000.

Çetişli, İsmail, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008.

er-Racibî Cihad, *Len emûte sudê*, Râbitatu'l-Edebi'l-İslâmiyyi'l-Âlemiyye, ty.

Stevick, Philip, *Roman Teorisi* (çev: Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yayınları,

2. Baskı, Ankara, 2004.

Şengül, Mehmet Bakır, "Romanda Zaman Kavramı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (2011/16).

Topaloğlu, Bekir, "Evvel", TDV İslam Ansiklopedisi, c. XXI.

el-Urâbî, Abbâs, Muhammed,

<http://www.adabislami.org/magazine/2013/05/911/68>. (25.01.2017).

Ünal Aytur, *Henry James ve Roman Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2009.

Yürek, Hasan, "Modernist Romanda Zaman Anlayışı", *Türkbilig*, (2007/13), 182-190.